

INHOUD

Salsa! leeft... verder	1
Colofon en praktische informatie	2
De Leuvense toponiemedatabank	3
Markten en hallen in laatmiddeleeuws Leuven	4
HERLEVEN: Leuven na 1918	6
Uitgelicht: Foto in de kijker	8
In beeld: Bezoek aan de klokkengieterij in Asten	8

Salsa! leeft... verder

Beste Salsa!-leden,

sta me toe deze nieuwsbrief te openen met een afscheid. Sinds de oprichting in 2005 heeft Gustaaf Janssens het voorzitterschap van Salsa! met het grootste enthousiasme waargenomen en heeft hij samen met de opeenvolgende bestuursploegen de activiteiten van Salsa! uitgetekend. Maar – om het in zijn eigen woorden uit te drukken – ‘er is een tijd van komen en een tijd van gaan’. Sedert een tweetal maanden heb ik zijn taak overgenomen teneinde Salsa! verder te laten groeien in de geest van de voorbije jaren, met name om de geschiedenis van Leuven tot jullie te laten komen. En dit samen met een ietwat uitgebreider en verjongd bestuursteam. Info hierover kunnen jullie steeds terugvinden op onze website (www.salsavzw.be). Langs deze weg wil ik Staf nogmaals hartelijk danken voor de vele jaren van onophoudelijke inzet en enthousiasme voor Salsa!, en wens ik hem verder een actieve toekomst toe in al zijn plannen. We zijn hem erg dankbaar dat hij zich als erevoorzitter van onze vereniging en als redactielid van de nieuwsbrief ook in de toekomst nog wil inzetten voor onze vereniging.

Ondertussen vond op 21 en 22 april reeds de Erfgoeddag plaats met als eyecatcher *het Festivalcentrum* op het Ladeuzeplein. Het schitterende weer en de talrijke locaties die de nieuwsgierigheid prikkelden, hebben van dit weekend een niet te vergeten evenement gemaakt. Zoals steeds hadden de afwezigen ongelijk. Ook Salsa! was aanwezig met een stand en heeft het ledenbestand weer een beetje kunnen uitbreiden. Bovendien kon je even langsgaan in de universiteitsbibliotheek om de deelnemers van de transcriptiemarathon van Itinera Nova een steuntje in de rug te geven.

Zoals sommigen onder jullie al gemerkt zullen hebben, werd er recent een e-mail rondgestuurd in het kader van de GDPR-wetgeving, een Europese verordening gericht op de bescherming van persoonlijke gegevens (Privacywet). Deze wetgeving stipuleert dat elke vereniging alle persoonlijke gegevens van haar leden op een gestandaardiseerde manier en met respect voor de privacy dient te bewaren en te hanteren. Zoals jullie in de e-mail kunnen lezen worden deze gegevens alleen gebruikt voor de praktische werking van Salsa!, namelijk voor de lidmaatschapsregistratie, de verzending van nieuwsbrieven en uitnodigingen alsook de opvolging van de boekhouding. Deze gegevens worden nooit zonder toestemming van het lid aan derden medegedeeld. Voor zij die het nog niet gedaan hebben, gelieve zo snel mogelijk het online formulier in te vullen waarnaar we in onze mail verwijzen. Met vragen hierover kunnen jullie steeds terecht op ons mailadres: salsaarchief@gmail.com. Voor zij die (nog) geen mailadres hebben, sluiten we bij deze nieuwsbrief ook nog een brief in over de GDPR-wetgeving

Vervolgens nog een ‘goed-nieuws-bericht’. In de loop der

Blijf via onze website www.salsavzw.be op de hoogte van alle activiteiten van SALSA! vzw.

SALSA! vzw

Samen Actief voor het Leuven StadsArchief
SALSA! Nieuwsbrief is een driemaandelijkse nieuwsbrief, uitgegeven door SALSA! vzw, de Vriendenkring van het Leuven Stadsarchief. Het abonnement is inbegrepen in de lidmaatschapsbijdrage voor de vzw.

jaren werden verschillende cahiers uitgebracht (vorig jaar verscheen cahier 14 *Pappen, nathouden & plakken* van Jaak Brepoels) met prachtige verhalen en uniek fotomateriaal. Ondertussen zijn enkele recentere cahiers die uitgeput waren, opnieuw verkrijgbaar in het stadsarchief. In het bijzonder gaat het om *Felbevochten vergroeningen* (cahier 8), *Cinema Leuven* (cahier 9), *Brand, herstel en restauratie van de kerk van Vlierbeek* (cahier 11) en *De stilte van de dood omhelst ons* (cahier 12). Ook vele andere cahiers zijn nog verkrijgbaar! Voor verdere info over onze cahiers kunnen jullie steeds terecht op onze website. Hou deze website trouwens regelmatig in het oog, ze zal in de toekomst namelijk meer gebruikt worden om over nieuwigheden te communiceren en om activiteiten en archiefbrunches aan te kondigen.

Om af te ronden nog een laatste oproep voor de betaling van de lidmaatschapsbijdrage voor 2018. Voor wie dit nog niet in orde heeft gebracht, en in de toekomst graag nog onze nieuwsbrief, uitnodigingen en kortingen op activiteiten (zowel Salsa!-activiteiten, als die van het stadsarchief) wil ontvangen, doen we nog een warme oproep om jullie lidmaatschap vóór 5 juli te verlengen. Dit kan door overschrijving van 20 € (gewoon lid) of 40 € (steunend lid) op het rekeningnummer BE93 0682 4207 7267 met duidelijke vermelding van naam, voornaam én mailadres van het aangesloten lid.

Heel graag tot op één van de volgende activiteiten,

Michel De Witte
Voorzitter Salsa!

COLOFON

Redactie | Gilbert Huybens, Gustaaf Janssens, Valerie Vrancken (eindredactie)
Redactieadres | Stadsarchief Leuven
Verantwoordelijke uitgever | Michel De Witte,
Papenstraat 21, 3350 Neerlinter
Beeldmateriaal | Stadsarchief Leuven, Erfgoedcel Leuven, Stad Leuven, Bibliothèque de Genève, Bibliothèque municipale de Rouen, Gustaaf Janssens
Druk | Drukkerij De Bie
Vormgeving | Atelier A, Annelies Belemans,
www.atelierannelies.be

PRAKTISCHE INFORMATIE SALSA! VZW

website | www.salsavzw.be
e-mail | salsaarchief@gmail.com
adres | Stadsarchief Leuven
Rijschoolstraat 4/001, 3000 Leuven
Bestuursleden | Michel De Witte (voorzitter en penningmeester), Hendrik Ollivier (secretaris), Jules Audiens, Fernand Bertrand, Jaak Brepoels, Marc Carnier, Koen Dobbelaere, Carine Vanderwegen, Valerie Vrancken
Erevoorzitter | Gustaaf Janssens

Lid worden? U kan lid worden van SALSA! vzw door overschrijving van €20 (voor gewone leden) of €40 (voor steunende leden) op volgend rekeningnr.: IBAN BE93 068-2420772-67. Dit lidgeld omvat de driemaandelijks nieuwsbrief, mogelijkheid tot aankopen van de eigen publicaties met korting en gratis toegang tot de activiteiten van de vriendenkring.

Stadsarchief Leuven
Rijschoolstraat 4/001, 3000 Leuven
Tel. 016/30 08 69 - Fax 016 23 40 06
archieff@leuven.be
De leeszaal is open op dinsdag, woensdag en vrijdag van 9u tot 13u en op donderdag van 9u tot 19u.

ISSN: 2593-6212

De Leuvense toponiemen-databank

Wie op Erfgoeddag een bezoek aan het stadsarchief bracht, kon daar onder meer kennismaken met de Leuvense toponiemen-databank. Deze omvangrijke database bundelt de namen van méér dan duizend wijken, straten, paden, pleinen en gebouwen in Leuven en deelgemeenten, en dat van de middeleeuwen tot vandaag.

Voor een stad als Leuven, waar – in vergelijking met bijvoorbeeld Gent of Brussel – plaatsnamen erg gewijzigd zijn doorheen de eeuwen, is deze databank een bijzonder waardevol instrument om het uitzicht van de stad en haar omgeving in het verleden te reconstrueren. Met dit opzet vermeldt de toponiemen-databank voor iedere plaatsnaam de geografische situering, alsook de periode waarin het toponiem in kwestie gangbaar was. Eenzelfde plaats kon immers doorheen de tijd met verschillende namen worden aangeduid. Langere straten werden vaak zelfs gelijktijdig met meerdere namen aangeduid. Het gedeelte van de Naamsestraat dat binnen de eerste stadsomwalling viel, droeg tijdens het Ancien Régime een andere naam (Proefstraat, Prooststraat)

dan het gedeelte daarbuiten (Sint-Kwintensstraat, vanaf de zeventiende eeuw Heverschestraat). Doordat de databank steeds doorverwijst naar namen die voor eenzelfde plaats in een vroegere en latere periode gangbaar waren, vormt ze een handig instrument om de evolutie in de Leuvense plaats- en straatnaamgeving in kaart te brengen. Voor ieder toponiem wordt bovendien nagegaan waarop de naamgeving is gebaseerd, gaande van een bepaalde ondergrond of geografische situering, over beroepsgroepen of gebouwen die er gevestigd waren, tot invloedrijke personen.

De inhoudelijke invulling van de databank steunt sterk op het vele – maar niet altijd even toegankelijke – onderzoek dat al is gebeurd naar Leuvense plaatsnamen. Medewerkers van het stadsarchief hebben de laatste maanden bijvoorbeeld intensief gegevens ingevoerd uit het vuistdikke proefschrift over toponymie en huisnamen van voormalig stadsarchivaris Louis De Man (1914-1992), de toponymische collectie van Rik Uytterhoeven (1931-2006), de licentiaatsverhandeling van Maria De

Cooman over Leuvense gangen (1980), het monumentale werk van Alfons Meulemans over Leuvense straten en huizen (2004), het toponymisch materiaal van Paul Reekmans en de recente studie van Kathia Glabeke over Leuvense straatnamen (2012). Deze studies, aangevuld met andere bronnen zoals gemeenteraadsbesluiten over straatnaamgeving, reiken duizenden bouwstenen aan voor de databank. Alle gegevens uit deze studies en historische bronnen worden overigens vergezeld van een citaat en vermelding van de vindplaats, waardoor iedere raadpleger kan zien wat er over een bepaald toponiem exact in de geciteerde bronnen of studies staat. In de toekomst kunnen de functionaliteiten van de databank overigens nog sterk uitgebreid worden, door ze bijvoorbeeld te verrijken met beeldmateriaal, ze te koppelen aan de website van Itinera Nova (ook in de schepenbankakten komen immers toponiemen voor) en er een GIS-applicatie aan toe te voegen waarmee de situering van een toponiem op hedendaagse en oudere kaarten kan worden aangegeven.

De databank is voorlopig nog enkel raadpleegbaar voor de invoerende medewerkers, maar zal in de nabije toekomst worden opengesteld voor alle geïnteresseerden: zowel voor Leuvenaars die geïnteresseerd zijn in de naamgeving of historie van een bepaalde plaats, als voor onderzoekers die Leuvense bronnenmateriaal doorploegen, zal de databank immers een waardevol hulpinstrument zijn. Bijdragen aan het project kan: iedereen die over interessant bronnen- of beeldmateriaal beschikt over bepaalde straten, wijken, pleinen, paden of gebouwen, of wil helpen met het invoeren van data, nodigen we graag uit om een seintje te geven aan het stadsarchief.

Markten en hallen in laat-middeleeuws Leuven

Ieder weekeinde vult de Leuvense binnenstad zich weer met marktkramen. De wekelijkse markten zijn al doorheen de hele geschiedenis deel van het dagelijkse leven. Ook in de vijftiende eeuw trokken de Leuvenaars naar de markt om goederen te kopen en te verkopen. Hoe die markten georganiseerd werden, wat er verkocht en niet verkocht kon worden en hoe het stadsbestuur dit alles probeerde te reguleren, verschilt echter grondig van de markten vandaag.

Zo waren de handelsplaatsen minder verscheiden en was er bijvoorbeeld nog geen sprake van echte winkels. Juwelen en kledij werden zo evengoed door straatventers als aan marktkramen verkocht. De handel in laatmiddeleeuwse steden werd daarom vaak als één geheel onderzocht. Toch tonen de Leuvense stadsordonnanties aan dat er wel degelijk verschillende manieren en plaatsen van verkoop bestonden in het laatmiddeleeuwse Leuven. De stadsordonnanties, die grotendeels bewaard zijn in het stadsarchief, dienden in de late middeleeuwen als *ad hoc* wetgevingen, waarmee het stadsbestuur vaak reageerde op een probleem dat zich voordeed of een klacht die werd neergelegd. Wanneer een ordonnantie vermeldt dat het

verboden is om in het vleeshuis *met stocken, beenderen of andere vleesch* naar elkaar te gooien, kunnen we er dan ook van uitgaan dat dit in de praktijk juist wel gebeurde. De stadsordonnanties kunnen dus een levendig beeld schetsen van de dagelijkse praktijk in laat-middeleeuws Leuven.

Groenten naast de kerk

Handel vond in de vijftiende eeuw grotendeels plaats op straat. Groenten en fruit kocht de Leuenaar aan kramen naast de Sint-Pieterskerk, *utdragerssen* of opkopers leurd hun waren in steegjes en straten. De eminente historicus Fernand Braudel schetste treffend hoe vrijgekomen ruimtes in de stad meteen werden opgeslokt door markten.¹ De handel op straat was levendig en chaotisch, met het stadsbestuur in een constante staat van reactie om er de controle over te verwerven. De regulering van de verkoop op straat was beperkt, deze handel was dus eerder informeel. De stadsordonnanties tonen duidelijk de moeizame relatie van de stadsbestuurders met deze handelsvorm: enerzijds trachtten ze de markten wel af te bakenen, door bijvoorbeeld precies aan te duiden tussen welke huizen bepaalde kramen mochten staan, maar anderzijds was hun

slagkracht beperkt voor andere delen van die informele handel. De verkoop in huizen of over de *voorvynsteren* (de vensterbank) bevond zich immers op de moeilijke grens van private en publieke ruimte. De reguleringen bleven hier dan ook beperkt tot enkele kwaliteitseisen voor producten. Bakkers waren bijvoorbeeld verplicht om op hun *voorvynster* altijd een brood van twee penningen aan te bieden. Zo zorgde het stadsbestuur ervoor dat de Leuenaar altijd een goedkoop brood kon krijgen.

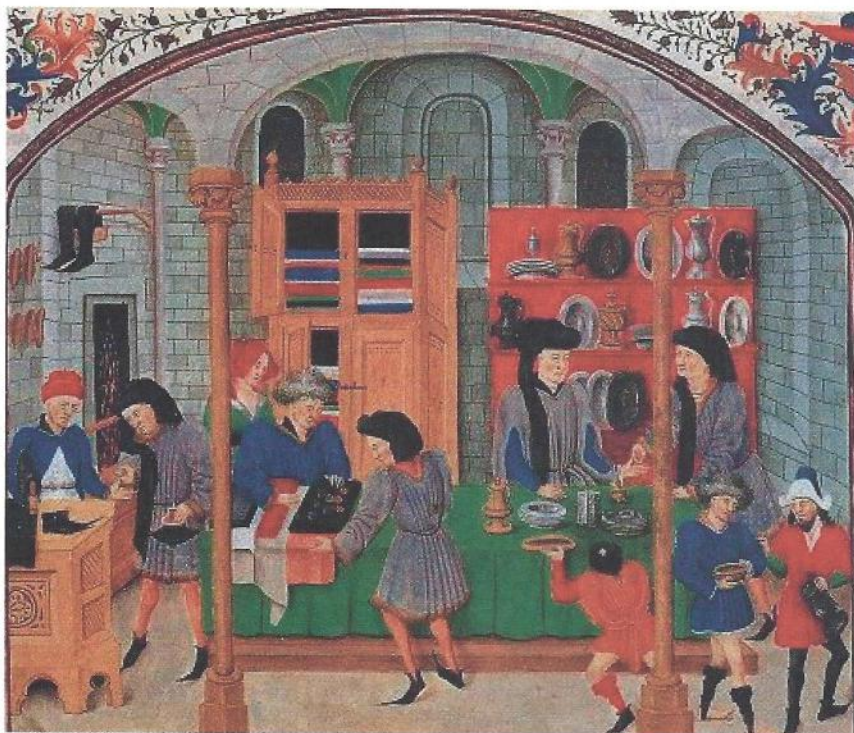
Huysen en hallen

Meer formele plaatsen van handel waren de verkoopshallen, die vaak aan een specifiek ambacht of product waren toegewezen. In Leuven was er het *vleeshuys* aan de huidige Pensstraat, de *lakenhalle*, vandaag nog steeds aan de Naamsestraat, een *vederhuys* voor de verkoop van kleren, een *cruythalle* voor kruiden, een *corenhuys* voor graan en een *marshalle* toegewezen aan het handelaarsambacht. Deze hallen bevonden zich bijna allemaal vlakbij het stadhuis en de Sint-Pieterskerk, het centrum van de macht van het stadsbestuur. Dat was vermoedelijk een bewuste zet, aangezien deze ligging het eenvoudiger maakte om de hallen strikt te reguleren. De ordonnantie over de Leuvense verkoopshallen waren veel uitgebreider, waaruit blijkt dat de laatmiddeleeuwse stadsbestuurders op deze formele handelsplaatsen niet alleen de handel, maar ook de openbare orde sterk probeerden te controleren. In de statuten van het *vleeshuys* wordt zo achtereenvolgens verboden te roepen naar mensen aan een ander kraam, met rot vlees naar elkaar te gooien en overspel te plegen in de hallen. Deze reguleringen zijn dus duidelijk van een heel ander kaliber dan die van de informele handel. Het was voor het stadsbestuur immers veel eenvoudiger om een duidelijk afgebakende plaats te controleren, dan de informele handel die over de hele stad verspreid was.

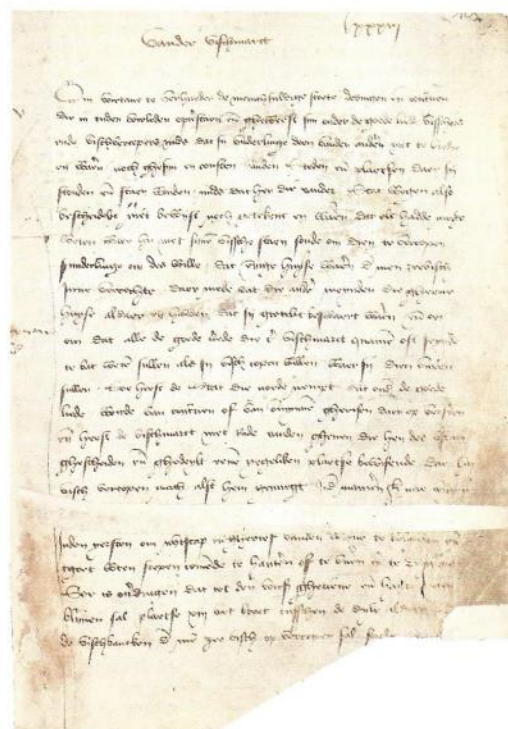
Ook de wekelijkse vrije marktdag maakte deel uit van de formele handel. Op maandag kon iedereen, inclusief

Verkoop over voorvynsters (vensterbanken). Miniatuur uit Brunet Latin, *Livre du trésor*, Rouen, ca. 1460 (Bibliothèque de Genève)

Handelaars in verkoophallen, miniatuur uit een Franse vertaling van *Ethica, Politica et Economica* van Nicolas Oresme, ca. 1454 (Bibliothèque municipale de Rouen)

Ordonnantie over de vismarkt van 9 december 1431 (SAL, Oud archief, nr. 1523, fol. 105r)

niet-Leuvenaars en inwoners die geen lid waren van de ambachten, zijn waren verkopen in de stad. Deze vrije markt bevond zich op dezelfde plaatsen als de markten op andere weekdagen. Groenten werden dus nog steeds verkocht naast de kerk. Zo konden consumenten ook op deze dag vlot hun weg vinden op de markten. De ordonnantie aangaande deze vrije markt kwamen allen tot stand na klachten vanwege de ambachten. Vooral oneerlijke concurrentie tussen handelaars bleek een grote bezorgdheid. Om die reden werden de straatmarkten op de vrije marktdag strikter onder controle gehouden en duidelijker afgebakend dan de markten op andere dagen van de week.

De Leuvense vismarkt

De vismarkt vormde een apart geval. Deze markt was in Leuven onoverdekt, maar bevond zich wel op een duidelijk afgebakend plein. In andere steden was de vismarkt vaak wel overdekt, in Brugge was er zelfs een heuse doorvaarbare hal geconstrueerd waar kleine schepen binnen konden varen. Hoewel de vismarkt in Leuven eerder aansloot bij de informele markten op straat, illustreren de stadsordonnanties haarfijn hoe ingrijpend de pogingen van het stadsbestuur waren om toch controle over deze markt te verwerven. Vooral de ordonnantie van den

vischmarkt van 9 december 1431 valt op omdat de stadsbestuurders de redenen voor haar uitvaardiging zeer uitvoerig toelichtten. Zij stelden onder andere dat het in het algemeen belang was om te weten wie juist waar mocht staan met zijn kraam op de markt. Op die manier legitimeerden de stadsbestuurders de erg verregaande ingrepen in de werking van de vismarkt.

Uit de ordonnantie blijkt dat er een klacht was binnengelopen over de verkoop van vis in de huizen rond de vismarkt. Die klacht werd kennelijk door het stadsbestuur aangegrepen om de vismarkt tot op de voet nauwkeurig af te bakenen. De ordonnantie bepaalde zelfs in welke richting de kramen moesten staan: met hun rug naar de huizen toe. Op die manier probeerde de stad de vismarkt ruimtelijk af te grenzen, net zoals de muren van de hallen dat deden. Dat roept de vraag op of het stadsbestuur een doordachte strategie volgde. Probeerde de stad met de ordonnantie de vismarkt om te vormen tot een soort onoverdekte hal? Een meer afgebakende plaats was immers eenvoudiger te controleren. Ook een ander element kan hierbij van belang zijn. Tegen de late middeleeuwen was de stedelijke 'ruimte' immers versnipperd geraakt. Gronden waren in de decennia voordien opgedeeld en van eigenaar veranderd, waardoor de stedelijke machthebbers hun stad

opnieuw moesten 'heroveren'.

De casus van de vismarkt illustreert hoe de stadsbestuurders markten probeerden te controleren en te reguleren in laat-middeleeuws Leuven. Maar daarnaast werpen de stadsordonnanties ook een blik op een andere realiteit, namelijk hoe de stadsbewoners zelf hun gang gingen binnen de stedelijke ruimte. Alle pogingen van stadsbestuurders ten spijt, bleef handel voor de gewone Leuenaar immers evengoed een chaotische gebeurtenis die zich tot ver buiten de afgebakende plaatsen uitstreckte.

Meer lezen?

Van Uytven, R., *Het dagelijks leven in een middeleeuwse stad: Leuven anno 1448*, Leuven, 1998.

Stabel, P., 'Stedelijke instellingen en stedelijke economie: ambachten en marktregulering in de laatmiddeleeuwse en vroegmoderne steden van het graafschap Vlaanderen', W. Prevenier en B. Augustyn red., *De Vlaamse instellingen tijdens het Ancien Régime: Recent onderzoek in nieuw perspectief*, Brussel, 1999, p. 11-25.

¹ F. BRAUDEL, *The Wheels of Commerce*, Berkeley, 1992, p. 32.

HERLEVEN: Leuven na 1918

Het dramatische verhaal van de brand van Leuven bij het begin van de Eerste Wereldoorlog is voldoende bekend. Een stad werd in haar ziel getroffen, een samenleving grondig ontwricht. Het was onmiskenbaar en onweerlegbaar een voorbedachte daad van intimidatie en terreur vanwege het Duitse invasieleger tegen de burgerbevolking. De verwoesting maakte deel uit van een militaire strategie om alles lam te leggen, alles onder controle te krijgen om zo vlug mogelijk, dwars door het neutrale België, de Franse grens te kunnen bereiken en op te rukken naar Parijs. Ook ver van het eigenlijke front waren de gevolgen ingrijpend en zou het duren tot vlak voor de Tweede Wereldoorlog vooraleer het herstel was voltooid.

De tentoonstelling *Ravage* in Museum M bracht de brand van Leuven opnieuw onder de aandacht in 2014. Het zogenaamde 'schadeplan' – een precieze opmeting van de oorlogsschade in Leuven en de randgemeenten, al opgemaakt in 1916 – trok toen bijzonder veel aandacht. Het is een topstuk uit de collectie van het stadsarchief. Voor de nieuwe tentoonstelling *HERLEVEN. Leuven na 1918*, naar aanleiding van de eeuwherdenking van het einde van de Grote Oorlog, werd er echter voor gekozen de aandacht te verleggen van de oorlogsgebeurtenissen van 1914-1918 naar de eigenlijke wederopbouw na de oorlog. Er werd daarbij geopteerd om breder te kijken dan alleen naar

de materiële, architecturale en stedenbouwkundige wederopbouw. Dat laatste is overigens al uitvoerig beschreven in o.a. *De wederopbouw van Leuven na 1914* van Pieter Uyttenhove en Jo Celis (Universitaire Pers Leuven, 1991). De tentoonstelling *HERLEVEN* wil een verhaal te brengen van mensen en een samenleving. Achter het imposante decor van wederopgebouwde straten en pleinen, en van de stijlvolle wederopbouwarchitectuur, gaan immers verhalen schuil van mensen en een samenleving die de oorlog trachtten te overleven en vervolgens de stad wilden doen herleven: een haast onmenselijke inspanning die getuigt van een onwaarschijnlijke veerkracht. Voor de tentoonstelling en het bijhorende boek werd geopteerd voor een thematische opstelling. De verschillende clusters van de tentoonstelling kregen werkwoorden als titels, die wijzen op de maatschappelijke dynamiek van wederopbouw en herstel: zorgen, wonen, leren, werken, ontspannen en herinneren. *HERLEVEN* brengt zo het verhaal van een stadsbestuur dat de lijnen van de wederopbouw uitzette, een bevolking die daarop reageerde en haar eisen stelde, en vervolgens hoe bestuur en bevolking samen aan de slag gingen.

Het stadsarchief bezit een bijzonder rijke collectie. Haar kernarchief bestaat uit de neerslag van de taken, handelingen en verantwoordelijkheden van het stadsbestuur, alsook dat van de stedelijke administratie en diensten.

Maar bestuurlijke en administratieve dossiers maken ook de betrokkenheid van de inwoners zelf zichtbaar. Zij treden immers in contact met het bestuur en de administratie, en ook dat is overvloedig gedocumenteerd voor de periode van de wederopbouw via bijvoorbeeld bouwaanvragen en betwistingen van vergunningen, vaststellingen van oorlogsschade en de toekenningen en uitbetalingen van schadevergoedingen. Op basis van deze en andere documenten krijgen we een beeld van toneelverenigingen die aandrongen op de wederopbouw van de Stadsschouwburg en ondersteuning vroegen, universiteitsstudenten die toelating verzochten om te manifesteren, leerlingen van de Academie die subsidies aanvroegen voor het aankopen van potloden, schooldirecteurs die aandrongen op betere hygiënische voorzieningen in scholen, de toenmalige rector die de wetenschappelijke collecties van de universiteit openstelde voor het publiek tijdens de kermis en foorkramers die een standplaats op de kermis aanvroegen. Maar ook van de erfgenamen van Vander Kelen-Mertens die in dispuut gingen met de stedelijke overheid over de schenking van het huis, winkeliers die klaagden over de eindeloze discussies over de stijl van de wederopbouw terwijl ze in voorlopige winkelbarakken gevestigd waren en van socialistische oud-strijders die protesteerden tegen het feit dat ze uitgesloten werden van herdenkingen omwille van hun uitgesproken vredesopvattingen. Tijdens het voorbereidend onderzoek van de tentoonstelling *HERLEVEN* kwam vanuit dit rijke archiefmateriaal een goed beeld naar voren van de maatschappelijke dynamiek van wederopbouw en herstel in Leuven na 1918.

De geraadpleegde archiefdocumenten lezen als een dagboek van het dagelijkse leven in de stad. Dat geldt overigens ook voor de lokale bladen zoals *Le Journal des Petites Affiches* en voor de gemeenteraadsverslagen (in het *Bulletin Communal* of *Gemeentebulletijn*), ook al zijn die wat ambtelijker opgesteld.

Herstellingswerken in de Bondgenotenlaan (de vroegere Statiestraat) ca. 1921. Zichtbaar zijn de huidige huisnummers 43 tot en met 63.

Campagneposter van de tentoonstelling HERLEVEN. Leuven na 1918

Aanplakbiljet waarbij het Leuvense stadsbestuur in augustus 1920 een betoging aankondigde ter nagedachtenis aan de verwoestingen bij het begin van de oorlog in 1914 en de daarbij gevallen slachtoffers

Daarnaast zijn er ook nog de jaarlijkse rapporten betreffende de toestand van de stad: *Rapport sur l'administration et la situation des affaires de la ville*, vanaf 1921 ook in het Nederlands gepubliceerd als *Verslag over het beheer en den toestand der stadszaken*. Steeds gaat het om zeer minutieuze verslagen met uitgebreide statistieken over de volksgezondheid, het onderwijs, handel en nijverheid, het verenigingsleven, de werking van de gemeentelijke diensten, enzovoort...De feitelijke gegevens en statistieken werden in deze rapporten voorzien van uitgebreide commentaren, met evaluaties van het gemeentelijk beleid en voorstellen voor de toekomst. Hier ligt schitterend materiaal voor verder historisch onderzoek van allerhande aspecten van Leuven in het begin van de twintigste eeuw, op sociaal, economisch, politiek en cultureel vlak.

Het stadsarchief beschikt verder ook over een rijke iconografische verzameling met betrekking tot de thematiek van wederopbouw en herstel, waaronder de collecties Uytterhoeven en Sprengers. Communicatie van het stadsbestuur

met de bevolking verliep via affiches die openbaar werden aangeplakt. In eerste instantie werd vastgesteld – tijdens de voorbereiding van de tentoonstelling die over herstel na de oorlog zou gaan – dat daarbij vooral de verwoesting werd gedocumenteerd. Niet alleen werd de schade uitgebreid fotografisch in beeld gebracht, prentbriefkaarten werden ook internationaal verspreid om de misdaden aan te klagen. Het stadsarchief beschikt daarnaast ook over een schitterende reeks glasplaten met fotografische opnames van de stad in de jaren twintig: ze geven een krachtig en indrukwekkend beeld van de stad als bouwwerf, met honderden nieuwe huizen die uiteindelijk toch op relatief korte tijd “uit de as herrezen”. Honderden prachtig uitgewerkte ontwerptekeningen, het werk van tientallen architecten, blijven schitterende getuigen van de ambitie en de creativiteit die de materiële wederopbouw en het maatschappelijk herstel van Leuven in de jaren twintig kenmerkten. Het was uiteraard een bijzondere aangename verrassing dat tijdens het voorbereidende onderzoek voor de

tentoonstelling het archief opdook van ongetwijfeld de meest succesvolle Leuvense wederopbouwarchitect, Constantin Goemans (1874-1935). Het werd door mevr. Maria Corrijn, kleindochter van de architect, aan het stadsarchief geschonken, wat op zich een herinnering zal blijven aan 2018, het jaar waarin Leuven het begin van de wederopbouw en herstel, honderd jaar geleden, herdacht.

De tentoonstelling *HERLEVEN. Leuven na 1918* loopt nog tot 11 november 2018 in CERA, Boekhandelstraat / Muntstraat, Leuven, en is open van zaterdag tot woensdag, van 10 tot 18u. Het gelijknamige boek werd geschreven door Joke Buijs, Marika Ceunen, Herman Van de Vijver en Luc Verpoest, met een afsluitende reflectie van Rudi Vranckx. Meer informatie kan u terugvinden op de website www.leuven.be/expo-herleven-leuven-na-1918.

Uitgelicht: Foto in de kijker

De rijke iconografische collectie van het stadsarchief bevat talrijke foto's over Leuven in de Eerste Wereldoorlog. In jaargang 2018 kiezen we er voor deze rubriek telkens één uit.

In de eerste Nieuwsbrief van 2018 toonden we een zicht op de Sint-Pieterskerk, midden in het eind augustus 1914 door brand verwoeste stadscentrum. Deze keer valt onze keuze op een Franse postkaart met de tamelijk misleidende tekst "Louvain après le passage des Barbares (ce qui reste de l'Hôtel de ville) Août 1914". Het is een Franse prentbriefkaart uit een reeks "Galerie patriotique", met als volgnummer 38. Verder staat er rechts beneden "A.N. Paris" als aanduiding van de uitgever of fotograaf. De prentbriefkaart werd volgens de gegevens aan de adreszijde op 21 oktober 1919 uit Frankrijk door een zekere "Léon" naar "madame Bouet" in La Roche-sur-Yon (dept. Vendée, Frankrijk) verzonden. De kaart komt uit de verzameling van Eugène Sprengers en berust in het Leuvens Stadsarchief (Iconografie, doos 30).

Op de foto kijkt men vanop de Grote Markt naar het begin van de Naamsestraat. In het midden en rechts ligt alleen maar puin. Het hele huizenblok tussen de Grote Markt en de universiteitshal was volledig verwoest en het puin van de ingestorte huizen verspert de toegang tot de Naamsestraat bijna helemaal. Links is de hoek van het stadhuis te

zien en merkt men goed de houten stelling die tegen de voorgevel was geplaatst. Het stadhuis zelf en de gebouwen ernaast in de Naamsestraat zijn zo goed als ongeschonden. In het midden staat een Duitse soldaat met naast hem een zitbank.

In tegenstelling tot wat het opschrift wil doen geloven, is het stadhuis, samen met de aanpalende huizen richting Muntstraat, zo goed als ongeschonden uit de brand gekomen. Het Duitse militaire commando had er immers zijn intrek gekomen. Omdat er nog nauwelijks puin is geruimd, zou het kunnen dat de foto eind augustus of begin september 1914 is genomen. Zij diende duidelijk om de wandaden van de Duitsers in Leuven aan te klagen.

IN BEELD | Bezoek aan de klokkengieterij in Asten

Een Leuvense delegatie, waaronder de voorzitter en de erevoorzitter van Salsa!, was op 23 maart aanwezig bij het gieten van enkele klokken voor de vredesbeiaard van de Parkabdij in Klokkengieterij Koninklijke Eijsbouts in Asten (Nederland). Dankzij de gulle bijdragen van onze leden heeft Salsa! – samen met het Leuvense stadsarchief, het stadsarchief van Neuss en hun vriendenkring – één van de veertig klokken kunnen financieren. De vredesbeiaard van de Parkabdij zal op 11 november 2018 voor het eerst zijn vredesboodschap de wereld insturen, voordien zullen de klokken tijdelijk te bezichtigen zijn in de tuin van de abdij. Voor verdere info over dit project kunnen jullie terecht op de website <http://vredesbeiaardleuvenneuss.eu>.

